

Välfärden fortfarande ofärdig för äldre

Ur antologin [Den kantstötta välfärden.](#)

Hur välfärden ser ut för äldre berör många: dels förstås äldre medborgare själva och deras anhöriga. Men även yngre och medelålders funderar över om de ska kunna leva i ekonomisk trygghet när de blir gamla, och få den vård och hjälp de behöver. Det är också en angelägen och utmanande samhällsfråga för såväl politiker som skattebetalare.

När [CSA, Centralförbundet för Socialt Arbete](#), beslutade sig för att 50-årsuppföljningen av Gunnar och Maj-Britt Inghes bok *Den ofärdiga välfärden* skulle ha ett kapitel om äldre och välfärden, fick jag det spännande och stimulerande uppdraget att följa utvecklingen på detta område under ett halvsekel. En period som omspannar hela mitt yrkesliv i socialt arbete.

Jag kunde konstatera att bilden av de äldre medborgarna ser helt annorlunda ut idag än den makarna Inghe gav 1967. I boken visas dystra bilder av åldringar, som ensamma och övergivna blivit sittande och liggande i sina ofta undermåliga bostäder, många svårt sjuka, köande till långvården.

Det är givetvis inte den totala bilden av den äldre befolkningen då. Men en stor studie av 70-åringars liv och hälsa från 1971 och framåt har visat, att dåtidens 70-åringar var slitna och hade svag motståndskraft mot sjukdomar efter ett ofta tungt arbetsliv med sexdagarsvecka och rätt till två veckors semester först i slutet av yrkeslivet.

Idag visar forskningen att dagens 70-åringar har en hälsa och kondition som motsvarar 50-åringars då, och en attityd och livsstil som liknar 20-åringars: *de vill dansa med vargar och simma med delfiner*. Numera talar vi inte om gamlingar eller åldringar utan använder mer kraftfulla begrepp som seniorer,

veteraner eller grå pantrar.

Medellivslängden har ökat avsevärt tack vare den allmänna välfärdshöjningen – vi har bättre ekonomi, bostäder, mat, arbetsmiljö, hälsovård och sjukvård. Det är dock inte bara friska år utan också fler sjuka år som lagts till livet. Men varken sjukvården eller den sociala äldreomsorgen har fått tillräckliga resurser för de utmaningar en ökande äldrebefolkning skulle motivera.

Vårdcentralerna, akutmottagningarna, sjukhusvården – alla har visat sig fungera mindre väl för sjuka äldre patienter. Kommunernas sociala äldreomsorg har otillräckligt med platser på äldreboenden för dem som behöver hjälp och tillsyn dygnet runt. Var fjärde plats har försvunnit under de senaste 10 åren och det är, som för 50 år sedan, många som köar till dessa platser.

Äldre personer har ett flertal hälsoproblem, många har demenssymptom, och känner sig otrygga i sitt hem. Den otillräckliga tillgången på äldreboenden har återverkningar också på andra områden – många åker gång på gång mellan hemmet och sjukhuset, anhöriga (särskilt kvinnor) har fått ta ett stort vårdansvar som går ut över deras hälsa och arbete, och hemtjänsten passar mindre väl för den som behöver hjälp dygnet runt, veckans alla dagar.

Det blir det många och korta besök av många olika omsorgsgivare. En hemtjänstmottagare med daglig hjälp möter i genomsnitt 15 olika vårdbiträden/undersköterskor under en tvåveckorsperiod och det är då ganska givet att det blir klagomål på bristande kontinuitet och kvalitet i hemtjänsten.

I Den ofärdiga välfärden konstaterar författarna, att det "på pensionssidan finns åtskilliga brister". Den allmänna tjänstepensionen, ATP, som införts 1960, byggde på 30 år med intjänad pensionsrätt för full pension, varför många av dåtidens äldre skulle få en blygsam eller ingen ATP-pension

alls. Fullt utbyggt gav ATP-systemet en pension med både standardtrygghet och inflationsskydd, men det visade sig att detta var ekonomiskt ohållbart i ett samhälle med ett snabbt ökande antal äldre.

En ny pensionsreform infördes 1998, som bygger på avgifter som man betalar in under *hela* arbetslivet och vad systemet har råd med. Det kommer nu larmrapporter om att "var femte svensk pensionär riskerar att bli fattig" och att Sverige kommer att ha "näst sämst pensioner i EU". Särskilt kvinnorna är missgynnade i pensionssystemet – av de svenskar som hamnade under EU:s fattigdomsgräns var mer än 70 procent kvinnor. Så fortfarande finns det åtskilliga brister på pensionssidan.

På 1960-talet var bostadsbristen ett av de svåraste problemen i Sverige och det var de sjuka och åldringarna som oftare än befolkningen i övrigt bodde i dåliga lägenheter, och bostadsstandarden var sämre ju äldre man blev. Idag bedöms boendestandarden för seniorer snarast vara bättre än för yngre människor. Över hälften bor i egna hem, en femtedel bor i bostadsrätt och många har också ett fritidsboende, kanske utomlands. Dessutom har det vuxit fram olika former av kategoriboenden för äldre – seniorbostäder för 55+ och trygghetsboenden i privat eller kommunal regi. Det största problemet på bostadssidan är, som tidigare nämnts, bristen på vård- och omsorgsboenden i kommunerna.

Hur är det då med ensamheten, som makarna Inghe beskrev som det stora problemet för de äldre? Idag lever var tredje person över 60 år ensam (flest kvinnor) – för att vi *kan* det med hjälp av pensioner och bostadsbidrag, och för att det är ett val vi har gjort. Till skillnad från andra länder bor vi inte hos våra barn eller andra närstående – det är endast 1 procent som gör så.

Internationella studier har visat att svenskar känner sig mindre ensamma och umgås mer med vänner och bekanta än andra européer. Liv i tvåsamhet har också ökat, både i form av

långlivade relationer och nya relationer på ålderns höst. Men visst kan ensamheten vara ett problem för äldre människor också idag, särskilt bland dem som på grund av fysisk och psykisk ohälsa är beroende av hjälp i sin vardag.

Hur ser då bilden av de äldre och välfärden ut idag jämfört med för 50 år sen? I många avseenden har livet på äldre dar blivit mycket bättre. Men, välfärdsstaten har hittills inte utjämnat de olikheter i livsvillkor som finns i vårt samhälle. För de äldre är det som i livet i övrigt: bättre att vara rik och frisk än fattig och sjuk, och bättre att vara man än kvinna. Välfärden är fortfarande ofärdig för de äldre medborgarna.

Text: Gun-Britt Trydegård

Fil.dr i socialt arbete och har ägnat sin forskning åt den svenska äldreomsorgen

Bild: Frans Oddner

Ovanstående text finns i en längre version i den nyutkomna antologin [Den kantstötta välfärden](#), med Hans Swärd som redaktör, utgiven av Studentlitteratur. SocialPolitik kommer att publicera alla antologins texter i korta versioner.

I slutet av 1960-talet, under rekordåren i svensk ekonomi, kom Den ofärdiga välfärden ut. Boken såldes i rekordupplagor och gjorde starkt avtryck i debatten om välfärdssamhället. Den blev en temperaturmätare på dåtidens välfärd och dess brister.

Nu har ett antal välfärdsforskare från flera olika discipliner gått samman för att analysera vad som hänt med utvecklingen på ett antal välfärdsområden under det gångna halvsekle. Vilka luckor finns det i välfärden i dag? Vilka grupper känner främlingskap i det moderna samhället? Vilka ny-(gamla) utmaningar ställs välfärden inför? Vilka bilder ges av svensk välfärd i en tid då fakta tycks få allt mindre utrymme?

HANS SWÄRD **Den
kantstötta
välfärden**

